

III.

AZ ÚJ KERESZT.

NÉPÉLETI RAJZOLAT.

Kebled csupa fagy,
Olly néma, sötét vagy!
Szép gyermekem, alszol-e már?
És alszik örökre, szive körül
Vérhabja sebének halálosan ül.

Kölcsey.

Ha a' nép szava mindig Isten szava volna, hinnünk kellene, mit írónk — a nép tolmácsai — hirdetnek, hogy e nemzedék egészen anyagi érdekek rabszolgája, s e század az emberiségnek arany-, vagy ezüst-, de mindenesetre csak érczkora; meg kellene tagadnunk korunk embereitől minden nemesebb érzeményt, melly nem aranyborjú imádásából fakadna, és rivó nőket kellene fogadnunk, kik a gyöngéd érzetek, s az önmagában kincses szerelem elhúnyt országának koporsóját megfizetett könyvek s tettetett fájdalom zokogási között kísérik örök nyugalomra.

Nem!... Ha Isten szava a nép szava: ez és szóvivői, nem beszélendnek úgy, hogy velünk mindezt elhitessék.

Roszúl ismeri az emberi szívet az, ki hinni kész, mikép levetkezve eredeti, elidegeníthetlen jellemének egyik mennyei kisugárzatát, a tiszta lángszerelmet, valaha megszűnhetnék dobogni a szentért, a nemesért! – Igen, a művelt világ színosztályiban volna talán némi ok tartani attól, mikép a szív meg ész túlművelése maholnap annyira jut, hogy házával együtt a gyöngy is tovasimítassék; de bár ott a szent érzetek forrása apadni, tikkadni látszassék is, bár ott a tiszta gerjedelmek országának fejetlenségre mindig kész alattvalói, a szenvedélyek, nem tűrve a szív szelídebb kormányát, feltartóztatlanul törnek a külfény érzék-kecsegtető csillámihoz: mégis, míg emberiséget tanusító szavak- s tettekkel iparkodunk a szeretet szép nevét megérdemelni, addig él a szív hatalma is kebleinkben, közepette a világelet zugó árjainak, mint születik s él a drága gyöngy a viharoktól zaklatott hullámok alatti tenger-fenéken.

Nem, nem; polgárisodásunk annyira nem viend, hogy kaczagjuk, mi e földön legszentebb, a szív szent hevülését, nemes gerjedelmét, anygaltiszta szerelmeit; mert ott áll, habár gyöngö

fegyül, de fegyül mégis, a nép szava; melly, épen mivel istenének tartatik, nem engedheti meg a szív hatalmának teljes hanyatlását, nem a tiszta szerelemnek könnyelmű gúnyolását.

S van ma is, habár ritkábban talán, mint hajdan, de van példája a magát egészen átadó feláldozó égi szerelemnek! — Hittem ezt eddig is, s egy esemény, mellynek tanúja valék, megerősíte hitemben.

Egy kellemes octoberi nap késő délutánján, a badocsonyi szüretre jöven, P**on hajtaték keresztül.

Az egyszerű kis faluban mi sem volt, mi figyelmemet bármelly tekintetben magára vonhatta volna. Egykét agg anyóka, kiket a munkára távozottak hagyának őrizetül házaik s magzataik mellett, lézengett fel s alá az utcán, s a többnyire nyomorú külseű viskók előtt itt-ott néhány pórleányka játszadozott porhalmi között. — Mindez mindennapi jelenet a dunántuli falvakban, s tán hazánk más részeiben is. A csend, melly a faluban uralkodott, ép olly otthonosnak látszott, mint milly otthonos ama csonka falak között, mellyek a helység közelében bércztetön emelkedett ősvár gyászjeleiként láthatók; s csak nyikorgása a toronyatlan kápolna előtti harang-

lábaknak, melyeket a szent ércz mozgása ingattott, versenyzett a szomorú hangokkal, melyeket érczszava sírilag búsan terjesztett a néma vidéken.

A szüret vígalmai ezúttal meddők valának. A haladó idő megfosztá azokat is ama kellemektől, melyeket a magyar lant sümeghi ihlett korszora egyik regéjében hajdan megénekelt; mert nem jellemzi azokat többé ama vidám arczu magyar őszinteség, minőre még apáink emlékezőnek, de mellyet ébredő, polgárisuló nemzetünknel mindinkább számkivetésbe űz a fejlettebb politikai élet viszálja!

Egymagam ültem kocsimban, a körülemi tárgyak behatásának elfogadására kész komoly kedélylyel, mellyet sem az eltűnt vígalmak emléke, sem a szemembe ötlő képek nem hangolhatának derűltségre. Illy állapotában lelkemnek, melly rokonát lelé a harang síri szavában, s a falun uralkodó némaságban, hagyám el P** utolsó szalmafedeles, de csinos kalyibáját, mellynek utczára eső pusztaszobájába a nyitott ablakon reszketve bocsátá a nyugatra hajló nap a ház előtti magas szederfa sárguló galyai közt bucsúsugárait.

A falutól keletre nem nagy távolságra fekszik a temető. Mély árkok kerítik azt, s a bejárás az út felől szűk pallón történik, mellyet

korosbak temetésekor megkettőztet a sírásó, hogy a koporsót átvinni lehessen. Az árok belső oldalán két karfa áll, dülőfélben mindkettő, emlékeül annak, hogy az árkon egykor híd, s az árokból magasra felhányt sáncz nyílásán kapu állt, de miket az idő, és pajzán pásztorgyerkőczők rég lerontottak, a falu lakói pedig újabb költséget helyreállítására nem tehettek. A temető közepén emelkedik váltságunk jelképe, a szent kereszt, mellynek egykori vörös festékét a zápor rég lemosta, s balszárnya földözetét a szélvész, felszaggatván a hatalmas tölgyszegeket, mellyekkel törzse tetején megerősítettett, félszakra konyítá. Körötte a buja vadrózsa, burjánnal s fattyúkőkénynyel, vegyesen tenyészik, s ezek közt viszont siralmas emlékül magasodik a behorpadt sírdombok mellől itt-ott egy csonka tölgykereszt. Az egészben Wasington Irwing alig ismerne ama gondosan felvirágozott, felszobrozott czintere-mekre, minőket Bright „magyarországi utazása“ nyomán, Vázlat-könyve egyik helyén, ránk nézve olly hizelgőleg, fájdalom! hibásan emel ki. — Szegénységet, vagy ha inkább tetszik, jámborságot mutat e falu csönde; nyomort, vagy a jámborsággal ellenkező holtakról teljes megfeledkezést temetője. Én anyagi, de főleg lelki szegénységnek tulajdonítom ezt; mert nem tudom

nem akarom föltenni P** békés lakosiról, hogy elhunyt kedveseik emléke iránt olly közönyösséggel, olly hanyagsággal lehetnének, minőt temetkezési helyök szomorú állapota tanusít, s mert az érzést megtagadni pórainktól sem merném. ... És hogy az érzés finomabb szálai szíveikben virágra feselve nincsenek, az bizonyosan nem az ő hibájok. Nemzeti jellemünk a búskomolyság. És miért nem biborúlhat fel valahára nálunk is hajnala a kornak, mellyben a jellem azon szála, melly a szelid melancholiát fonja kebleink érzés koszorujába, a nép alsóbb osztályu tagjaiban is kifejtetvén, ezek is kellemes kertté alakítsák falujok közelében az enyészet királyának udvarát, mellynél most, mint gyíkok s kísértetek rémes tanyájánál, remegve futamlik meg a gyöngye pórfiú, ki korán elhunyt anyja sírkeresztjére akarná tűzni mezei virágból kötött bokrétáját, vagy szegény apja ismeretlen hantjaira szeretne volna hullatni az első könyűt, melyet boldogtalan sorsának előérzete fogott ártatlan szemeiben fakasztani?

Épen midőn a temetőhez értem, távozott onnan a falu lelkésze. A kántor, s egy pórfiú kísérek őt; amaz beszélgetve a pappal; emez a gyászszertartási öntönyt hóna alá szorítva, s a szentelt-viz-hintő borostyántövist és fészületet

jobbában lógatva vitte vissza a kápolnába. Utánok két férfiú lépdelt a Szent-Mihálylovával, annak két átelleni rudját keresztben vetve vállaikra, s ezekkel még néhány férfi és néember, számra alig nyolczan! Benn a temetőben a sirásó eltakarításával foglalkozó egykoporsónak, melly után agg anyóka nézett sovár pillanattal, s könnytelen szemekkel fuldoklón zokogva: mint szokott az, ki kénytelen örökre megválni élete legnagyobb egyetlen kincsétől, és összekulcsolt száraz kezeit égre emelve, félig örülten sikolta föl minden hangra, melly a kapával berántott hantoknak koporsóra zuhanása által a sirból tompa morajjal felhatott. Egy másik néember, aggastyán ő is, a siránkozó nő karja alá emelve jobb kezét, támogatá a kétségbeeséssel küzködőt, de elvonni azt a sir párkányáról nem bírta. —

A jelenet, mindennapisága daczára is, meghatott. Régóta nem láttam temetést a halott tetteit elfogadó sir küszöbén, illy egyszerű, de magasztos elhagyatottságban. Mi városiak, a nagy világ zajában, ha kedveseink napjait megőrzi az ég, nem sokat törődünk a halotti pompával; megállunk az utcán átsiettünkben, vagy kinyitjuk ablakainkat a gyászzene és fáklyavivő sereg átvonulásakor, épen úgy, mintha csak valamelly menyekzői ünnepély vigalmas vendégcsoportját

nézedelnők; s ha a gyászmenet a legközelebbi utca szegleténél megfordult: tovább megyünk, vagy bezárjuk ablakainkat, s dolgaink után látunk; nem is eszmélve azon fájdalmakra, mellyek kebleit szaggatják azoknak, kik a halottban szeretteik földi maradványait kísérik örök nyugalomra! — És mi jól esik az érező kebelnek illy látomány a zajos mindennapiság körén túl a természet csöndes ölében! Felhangolja az az érzés megernyedtt húrjait édes bú dalára, melly a lélek földfelettségének magasztalására az eszméltető tárgyak szemlélésekora szív mélyéből visszazeng.

Megállítám kocsimat, s megközelítém a már előbb üdvezlett lelkészt, kiben egykori tanuló-társamra ismerék. A váratlan találkozás kedvesen lepett meg mindkettőnket, s rövid szóváltás után mai helyzetünkről, kérém, jőne velem a sírhoz, mellyen nemsokára domb magasodék a koporsó felébe.

Ott térdelt még az anyóka, könyűje nem folyt, szava elakadt, s kulcsolt kezeit mellére szorítva, jegedő szemeit oda mereszté az új hantokból emelkedő halomra.

Ohajtottam volna vigasztalni a szenvedőt; mert bár nem ismerém még vesztesége egész nagyságát, anyának hittem őt, s így képzelhetém fájdalmát. De — én nem valék egészen szegény;

s miután a szegények legjobban találják módját egymás bajai vigasztalásának, nem merészeltem vigasztalóul feltolakodni. Különben is a fájdalom, melyet szeretteink halála okoz, majdnem egyedül az, melly legkevésbbé tűri a vigasztalás szavait; s míg a szív, minden egyéb sebére irt fogad el; visszalöki azt a haláltól okozott sebsajgásinál; mert szent kötelességének hiszi, azt nyitva tartani, s magányában ápolni; és mert felfedni az elhúnytat bűnnek tekintené; s ha ölelt fájdalma alatt össze nem roskadt, egyetlen írsébére az idő!

Barátom, a lelkész, megkére, tölteném nála az éjszakát.

A nap már lenyugodott, s a hold nélküli tiszta égen remegő fénynyel tünedeztek föl a csillagok; de bármelly meghívólag tűnt is fel előttem homálya a közel erdőnek, mellyen át útam vezetni fogott, s hol a temetői bús képet egész kényelemmel s zavartalanúl tovább fűzhettem: győzött barátom kérelme, s főleg a vágy: hallani a holtnak történetét. Elfogadám a szíves meghívást. Kocsim megfordúlt, s mi nemsokára a paplakban valánk, hol a meleg kályha közelébe telepedvén, barátom, a lelkész megkezdé az egyszerű beszélykét, melyet hű szavakban adok át ezennel szép olvasóimnak.

„Tizenegy éve múlt ez ősz elején — szól megilletődve a beszélő lelkész — hogy a jó aszszony kit imént a temetőben látánk, P**ra költözött; tizenegy éve, hogy ismerem, mint élő tanúját a gondviselés látogató kezének, ki szent megadással üríti a rámért keserűség kelyhét; mert élete, mintha a sors átka nehezült volna rá, teljes visszontagságokkal, mellyek szilárdabb lelket is megingathatnának.

„Férjét, sok éveken át bérlőjét a G**i malmnak, mint becsületes embert ismeré a vidék, s ő tizenegy év előtt — a megyei tömlöczben halt meg! Mint orgazdája egy rablócsoporthoz, melly akkortájt a Bakony útjain nyugtalanítá a keresztül-menőket, vádoltatott a molnár, mint ki malmában rejtegeté a fosztogatással gyűjtött kincseket. Baráti nem voltak, s azon kiváltságolt osztályhoz sem tartozott, melly bűneiben is szabadon védheti magát, s így börtönre vettetett. A vád, bár nála nem találtatott egyéb, mint több évi szorgalmas munkájának áldásgyümölcse, néhány forintja rablott pénzült vetetvén; s az, hogy a rablók némelleyei nála többször megfordultak, általa is nem tagadtatván, egy — mint utóbb kiszült — hamis tanú vallomása által, ránehezült. Ő ártatlannak vallá magát; de irgalmatlan bűnvádi eljárásunk mellett bűnösnek kellvén lennie,

elíteltetett. Mit ért sok ideig megőrzött becsületes neve, mit ártatlanságának öntudatos nyilvánítása? hisz nem voltak-e nála a rablók? nem látta-e házában a tanú a szép ezüst-kétforintosokat; nem élt-e folyvást bőségben? s a szűk esztendőekben is nem fizetette-e pontosan bérnegyedeket? ... A megyei ügyész hivatalosan hideg védelme, hidegen hagyá az élet s vagyon felett — ha szavazatlan bűnös áll előttök — közönyösséggel ítélő birákat, s a molnár, nem ugyan halálra, de — mi reá nézve tán kinosb volt a halálnál — három évi nehéz börtönre s botra íteltetett!

„A mennyei bíró kegyesebb lön a földiek-nél, s a büntelent bűnhődése másod hónapában csöndes halállal szabadítá meg fogságától. A gyalázat kínja megemésztette őt, s szíve megszakadván, megszabadult a törvény sujtó hatalmától.

„Özvegye, hét éves árva Julcsájával; e faluba telepedett, hol atyja után némi adómentes földeket bírt. — Csöndesen élt szűk földje termékiből, visszavonúlva, mennyire teheté, az emberektől, kiknek minden pillantatában csak férje gyalázatát s a magáét és kisdéd magzatáét látta szemrehányásképen káröröm s megvetés közt kikaczagni! ... Igen, visszavonúlva e pillantatok elől, nem háborítható viskójába; egyetlen, de keserű szerencse, melly csak egyedül

maradhatott fenn számára a hazában, hol, ha a vak eset megfordítva játszik vele és férjével bőlcesegekben, ez tán élne ma is, s ő, e pillanatban a halandók legnyomorúbbika, nem zokogná kora halálát egyetlen leányának....

„Julcsa növekedett szépség- és erényben. Tizenhat éves korában nem volt leány a vidéken, ki őt bájra felülmulná; s midőn inkább bú és fájdalom, mint évek terhe miatt elaggott anyjával ünnep- és vasárnapokon templomba ment: tisztelettel nézte őt a falu ifjusága, mintegy kényszerűlten feledve a szelid, szép leány láttára atyja történetét, mellynek gyalázat-émlékével elborított soraiból csak parányit tudá levonni a vastagabb lelkű pórság szemeiben a valódi orgazdának, kiért Julcsának atyja az igazságutján kiszenvedett, későbbi fölfedezése.

„Azonban volt az ifjak között egy, kiben a szerelem hatalma legyőzte e gyászos előítéletet, s ki Julcsában nem látta egyebet, mint szeplőtlen szívet, erénydús lelket, öszhangzatban gyönyörű külsővel, s fáradni nem tudó szorgalmat anyja szűk gazdaságában. Volt, ki szeretett egy műveletlen, de annál elfogultlanabb s magát átadóbb kebel hatalmas szenvedélyivel, s ki ezen eredeti szent típusában mutatkozó szenvedély egész erejével ölelte szívére a szép

Molnár Julist — így hívák általában az özvegy leányát — Andor, a falu tehetős gazdái egyikének fia.

„Andor szerelme nem soká maradt titokban a falubeliek előtt, kivált nem akkor, midőn Julcsa azt viszonzván, az özvegy megengedé, hogy szerelmese, ünnep- és vasárnapokon vécsernye után, jelenlétében a leánynyal enyeleghessen. — Volt ugyan Andornak mit túrníe édes anyjától, ki Julcsávali szövetkezését egész pórias durvasággal ellenzé; szerencséjére azonban atyja volt gazda a háznál, ki szelidebb jellemű férfiú lévén s Julcsa atyját is közelebbről ismervén, a sajnos esetet, melly érte, csak szánni tudá: azonfelül pedig nem feledé, hogy fia Julcsával adótlan telket nyerend, bárha arasznyit is. Ő tehát védte fiának hajlamát anyja ellenében, s hol kellett, megmutatá a zsémbelődő asszonynak, mikép fajok választása jobb nem is lehetvén, ellenkezése, míg ő él, gátul nem leend a szerelmesek egyesülésében.

„A falubeli ifjuság egy része irigylé Andornak a szép és erényes mátkát; mások — a nagyobb rész — öregeik után indulva, szánák Andort, s még inkább szüléit, hogy illy bélyegzett családdal jövend vérségi viszonyba.

„Az eljegyzett szerelmesek boldogok va-

lának, mint bűgő gerlepár a liget fáinak rügyelő ágain; s boldogságuk teljességére nem hiányzott egyéb, mint hogy szent áldás mondassék a frigyre, mellynek kötése a mult farsang utolsó vásárnapjára határozottatott.

„A gondviselés azonban máskép akarta. A földi boldogság perczeit fájdalomteljes napok váltják fel többnyire. Így történt ez e boldogulni kezdő családdal is. Láttá kegyed a lakot — szólt egy mély fohász után elérzékenyült hangon a lelkész — melly a falu nyugati végén utolsó? ott kelle a boldogabb sorsra érdemes párnak élvezni mennyei örömeit két szerelmes szív megáldott frigyének s a csöndes házi élet boldogságának! Ott, hol most a fájdalmak legélesbike súlyosodik egy férj s magzat nélküli anya szívére, az elpusztult tető alatt!... Így vagyunk mi, nyomorú emberek! Örömekre számolunk, miket keblünk fedhetlenségében isteni kegytől remélünk, és eljő az ember kárhozatos önzéstől ingerelt kezével, és széttépi kegyetlenül az örömvirágot, mellynek bimbaja a legközelebbi hajnal egy harmatcsöppjére ki fogta tární szemérmes kelyhét, s illatával boldogítandotta — legalább egy rövid napon át — a kertészt, ki ahhoz ápoló gondjai s vihartóli félelme közt életét kötötte! — Ott, azon házban lakott Julcsa, kit most eltemeténk.

„Egy éve lehet, midőn D^{sz} szolgabíró úr helységünkbe tévedt, hogy annak katonaságra alkalmas ifjait összeírja. — Megjelenése napján szálla fel a boldog szerelmesek tiszta egére a vészrejtő felleg, melly romboló villámmal szétdulá az előbb olly mosolygó eget!...

„Mint, mintsem történt? nem tudom — folytatá a lelkész — a szép Molnár Julis szemébe tűnt a szolgabírónak; s ő, ki nagyvárosi szerelmes kalandjait hivatalos foglalatosságai között még nem igen ért rá feledni, üzöbe vette a szelíd galambot.

„Nem volt nehéz az özvegy lakásába to-
lakodnia, hol, ha különben nem is, tiszténél fogva, megelőzőleg fogadtatott; csábító édeskedései azonban, miket Julcsához intézett, nem látszottak szívesen fogadtatni; de a leány illő hidegsége őt nem riasztá vissza. Távozott; de nem hiányozván ürügye a falubani megjelenésre, kit előbb lakosink nevérol is alig ismerének: ezentúl gyakor vendége lön helységünknek.

„A dolog feltűnt; mert a szokatlan leereszkedésnek, mellyel a szolgabíró molnárék házát olly gyakran szerencsétlété, szemet szúrt. A faluban különféle hírek szárnyaltak, mellyek épen nem kedvező színt vetének Julcsa addigi fedhetlen erényére, s a pórlegényeknek Andort

boszantó durva ötletei, pajzán ingerkedései nem maradtak el.

„Andor, ismerve Julcsáját, s tudva, milly sok irigye van, kivált a falu agg anyókái között kedvesének, békével tűrte ez ingerkedéseket. De mindennek van határa; s ki tulajdoníthatná vétkül a becsületes pórlegénynek, hogy türelme végre elhagyá? Oh, bár ne tette volna! talán, ha magát mérsékli, s a szolgabírói önkénynek ürügyet nem ad, mellybe az boszúját, mintegy horgonyba, akaszthatá: Julcsa élne, s mindketten boldogak volnának! Azonban talál, kivált a hatalmas ellen, ürügyet az utjába sodrott akadályt elháríthatni.

„Történt egy vasárnapon, midőn a szolgabíró épen a faluban mulatott, hogy a templomi ájzatosság után Andor, nem tűrhethván tovább faggató ingerkedéseit egy suhancznak, ki sem kérelmeire, sem fenyegető szavaira nem hajtott, arczulcsapással fizeté vissza a vérháborító pajzán szavakat. — A szikra lobbót vetett. A suhancznak pártfogói találkozáván, öklözésre került a dolog, mellyet azonban Andor baráti, szétválasztva a küzdőket, csakhamar lecsöndesítének.

„A szolgabíró, ki Julcsának irántai idegenkedését s erénye szilárdságát jegyeséhezivonzalmának, s különösen Andor szüntelen ör-

ködő szerelme sugallatinak tulajdonítá: kapott a panaszon, melyet előtte az incselgésiért bűnhődött suhancz Julcsa jegyese ellen tőn. A botrányt helyre kelle hozni; Andor volt a bűnös, és szokott rövid utú per után kimondá reá az ítéletet, melytől undorral rezzen vissza minden szelíd kebel, de melyet a megyei katona suhogó mogyoróval hajta végre rögtön a falu háza előtt.

„Ezen igazság-szolgáltatás után — melyet mi töröknek szoktunk mondani, de melyre, fájdalom! épen olly jól illenék a magyar czím is — a férfiú, kit Julcsa ekkorig hidegen ugyan, de egész illedelemmel tudott magától eltávolítani, utálat tárgya lőn; s mi bizonyára megbocsáthatjuk a szende leánykának, ha keserű könnyei s méltó fájdalma forrásától mindenképen menekdni iparkodott. Andorhoz ezután, ha lehetséges volt, még forróbban ragaszkodott, mint az előtt: mert ő miatta szenvedett, az ő védelmeért sujtotta őt a gyalázatos büntetés!

„Mint könnyen hihető, Julcsa, megváltozott magaviseletével, baján nem enyhített. A buja gerjedelem szülte boszúnak első cseppje volt a szolgabírói hatalom ezen kifolyása: a poharat fenéig kelle ürítnie a boldogtalan családnak!

„Jött a farsang, jött a menyekzői ünnepélyre kitüzött vasárnap; de a sorshuzók sorába

igztatott Ándor nem akarta bús özvegységre jutatni szeretett Julcsáját.

„Az eskető elhalasztatott, míg Andor a sorshuzáson szerencsésen átesett. Remélte azt is, hogy atyja folyamodására a megye fel fogja őt, az egyetlen fiút, egyetlen támaszát elaggott atyja gazdaságának, a sorshuzástól menteni. De hét mult hét után, s Andor és apja és Julcsa hiába reméltek! A megyéhez adott folyamodás D** szolgabíró kezébe került, ki gyakorlatba véve az elhíresült halogatási rendszert, melly megyéinknél, s másutt is, egyik nélkülözhetlen kerekül tekintetik a státusélet gépezetének: a nem igen sürgetett tudósítás beadását addig halasztá, míg a sorshuzás napja megérkeztén, a többi ifjúsággal Andor is **be ment.

„A szolgabíró e közben többszer megjelent falunkban, s mint előttem is nyilatkozott, csak azt várta leginkább, hogy Julcsa jöne esedezni kedveseért. De a leány, nem tudom, büszkeségből-e, mellyet büntől ment nemes önérzete nyujta kebelének, avagy tán némbéri félelemből, késett a szolgabíró elébe járulni könnyörgésivel. — Andor ment, sorsot huzott, s a szerencse kedvezett neki. A szám, mellyet a helység ujonczokban adni köteleztetett, betöltve,

s.ő., a harmadik, ki szükségsorsot huzott, már örült igazságos ügye diadalának.

„A szolgabírói jelentés Andor apjának újabb folyamodására, az ujonczállításra rendelt megyei küldöttségnek most beadatott; de abban Julcsa kedvese ingerlékeny, czívakodó, háborgó jellemű, szóval: veszélyes ifjúként festetett, kinek eltávolítását, mint a falu békéjének fenntartása tekintetéből is ohajtott dolgot, kéré az előljáróság is a szolgabírói jelentéshez csatolt hiteles nyilatkozványában.

„Ez így levén, a küldöttség előtt, mellynek, mint szokás, egyik leghatalmasb tagja a kerületi szolgabíró volt, nem hiányzott ürügy a folyamodásilag felhozott okoknak mellőzésére, s Andor, a p^{**}i gazdag bérlőnek vizsgálat alkalmával szolgálatra alkalmatlannak talált fia s még két szinte alkalmatlan előde helyett, a megye részéről adandó ujonczok közé soroztatott.

„Andor katona lőn; s néhány nap mulva megesküdött, nem mint férje kedves Julisának, hanem mint híve a zászlónak, melly alatt, ha kell, kész leend királyért s hazáért vérét is ontani.

„Az ujonczállítás ezen eredménye mélyen hatott Julcsára, kit már Andor büntetése hatalmasan megilletett, s ki falusi egyszerűségben

növelkedvén, érzékeny kedélyt nyert anyja körében, hol kisedsége óta csak bűt, fájdalmat látott. Atyjának szomorú esete, melyet anyja örökös magábavonultsága s tartós bánatának igazolásaúl a serdülő leánynak forró könnyek közt beszélt el, keserűen illeté meg búskomolyságra olly igen hajlandó lelkiületét, s kínos táplálatot nyújtott szívének, melly zsenge kora óta megszokta a borús anyai arcz után igazítani az ifjuságnak különben olly derült remény-lobo-góját. Illy kedély mellett nem csoda, ha szerelmesétöli erőszakos elszakasztatása kiírtá Julcsa lelkéből a korábbi csapások által megingatott hitet az emberiség iránt; ha megsemmité gyöngéreményét egy boldogabb jövőendőhez, melyet büntetlenül feldúlhatni gyakran egy gonosz hatalmában áll!

— Andor kevés napok mulva távozott.

— Sohasem fogom feledni az elválási pillanatot — mond némi szünet után barátom — soha azon jelenetet, mellynek sétám alkalmával tanúja valék. — Egy szó nem jött ki ajakán, egy könny nem forrt nagy fekete szemébe a bucsúzó leánynak: a fájdalom elnémitá nyelvét, a kín elfojtá könnyűit. Ott álla ő, szótlanul, könnyűtlenül, jegyese mellére borúlva, míg ezt az unszoló hajdú távozásra nem kényszeríté. Anyja,

a maga is vigasztalhatlan, ügyekezett enyhíteni leánya fájdalmát, szólván a viszonzlás reménys- örömeiről; de ő fejével inte, hogy jegyesét csak ott fenn fogja viszonzlani, hová fölemelt kezével mutatott, — az égben! Érezé a gyöngé leányka, hogy nem viselheti el a fájdalmat, melly keblét megrohaná.

„A szolgabíró győzelmi arczczal, mel- lyen nem emberi öröm sugárzék, jött nemso- kára a faluba. Azt hitte ő, hogy eltávolítva Julcsa jegyesét, engedékenyebb leend a szép leány iránta, s készebb bűnös lelke kívánatainak tel- jesítésére. De ő, ki a szerelem hatalmát saját keble pillanatnyi fellobbanásai után mérte csak, Julcsában fölötte csalatkozott! Ő nem ismeré a végetlen mélységet, melly egy angyal gerjedel- meit egy daemonéitól különválasztja. Ő Julcsát többé közelebbről nem látá: mert az üldözött leány futott előle, mint vadász öldöklő fegyvere elől az árva öz; s miután ismételt kísérletei meg- hiusultak, és Julcsa szomorú állapotáról tudomása lön: feledé a leányt, feledé falunkat — s tán birói tettét is!...

„A tavasz meghozá mezőink- s réteink- nek smaragd-zománczát, a nyár mosolygó vi- rágra nyitá rózsáink szemérmes bimbóit: de egyik sem adhata erőt Julcsa fonyadó életgyö-

kerének. Mint gyöngé májusi galy, levágva a tenyésztő ágról, hervadozott a gyönyörű leányka jegyese távozása után. Anyja a bú- s fájdalomtól evődött, könnyűvel nézte lankadó, sorvadó gyermekét, kiben ekkorig egyedüli kárpótlását hitte bírni előbbi veszteségeinek, kihez élete kínos folyamán, mint szélvészről hanyatott hajós, mentő horgonykényt fűzte borús napjai szakadékony fonálát; önmaga végzé a munkát, mit előbb Julcsája vele megosztta, s nem háborítá azt kertecs-kéje viráginak ápolásában: egyetlen foglalatosság, melly Julcsát még érdeklé. Ott ült többszer a szép leány a zsámolyon, mellyet távol szerelmese faragott, ott ült viola-ágyai között az éj késő óráiban a hold nyájas sugárinál, mint szelíd éji jelenet, s fonyadó virágszálakat tüze kebelére: jelképét hervadó szívének; míg végre elhagyván ereje, ágyba hanyatlott, s ezt, mint láttuk, koporsóval cserélte föl, mellyhez nem-sokára tán anyjáét fogjuk a sirba bocsátani.“

A lelkész itt, két nagy könnyet törölve le szemeiből, elhallgatott.

Ezalatt elkészült csinos takarékoságú estebédünk, mellyet kellemesen fűszerezett a lelkészeink legtöbbjeinél még ma is olly otthonos

vendégszeretnek ezúttal is nyilatkozó nyájassága. Estebéd után mindketten némelly önbio-graphiai adatokat érinténk még egymástóli elválásunk óta lefolyt napjainkról, míg későre haladván az éj, lenyugodtunk.

Másnap korán ismét kocsimban, s úton valék.

Metsző északi szél fúdogált köröttem, röpkedtetve a berek közel fáinak sárgult leveleit, s az út melletti csalitas bokrain tiszta ezüstvirág gyanánt rezgett a veresedő galyakon az első dér. A temetőhez érve, megállítám ismét, szebb, nemesebb ösztönből, mint csupán kíváncsiságból, kocsimat: egy részvevő könnyűvel akartam áldozni a szerencsétlen Julcsa emlékének.

A pázsittal be nem borított sír mellé kereszt vala tűzve, egyetlen új az egész temetőben, — gyöngye fenyüből. A szél hűves leheletével csókolgatá azt, s friss füzér helyett vad rózsafák aszú leveleit hordá fölébe. Közép fáján ügyetlen kézzel irt e szavak valának olvashatók:

„B*** JULIA, meghalt életének 18-dik évében.“

A sír rideg hantjaira egy néember borúlt, arczczal a halott felé: mintha imáját küldené a bús harang hajnalszavára a sírban nyugovónak mennybe költözött lelke után. Ruháiról az elhúnyt Julcsa anyjára ismerék.

Megszólítám, — ő nem felelt; fel akarám emelni, — ő nem élt!...

Az anyai fájdalom szívét megszakasztván: leányához költözött; trónusához az örök birónak, ki megfeythetetlen ítéleteiben igazsága mellett kegyesb vala iránta a földi bírónál!
